

Lesekommisjonen

Notat

Til: Lesekommisjonen

Fra: Sekretariatet

Saksnr.:

Hva kan vi lære fra nasjonale lesesatsinger de siste årene?

Riksrevisjonen har sett på Kunnskapsdepartementets arbeid for å styrke lese-, skrive og regneferdighetene hos elevene, og konkluderte i juni 2026 at det er kritikkverdig at mange elever har svake grunnleggende ferdigheter i etter grunnskolen, til tross for langvarige satsinger og høy prioritet: [Urovekkjande mange elevar har ikkje lært å lese, skrive og rekne skikkeleg](#). Riksrevisjonen så på læreplanverket, kompetanseutviklingsordningene og andre tiltak som har virket over lengre tid, som et tiårig grunnskoleløp, og har ikke valgt å undersøke lesesatsingene som har vært gjennomført. Vi vil derfor se spesielt på ulike satsinger på lesefeltet siden 2001: hvilke tiltak har satsingene inneholdt og hvilke erfaringer har disse gitt oss?

Gi rom for lesing! 2003-2007

Etter «PISA-sjokket» i 2001, satte daværende regjering i gang en ny læreplanreform, Kunnskapsløftet, hvor skolen skulle legge mer vekt på å utvikle de grunnleggende ferdighetene. Samtidig lanserte de en nasjonal strategi for lesing *Gi rom for lesing – Strategi for stimulering av leselyst og leseferdighet 2003-2007*. Utdanningsdirektoratet hadde hovedansvar for å følge opp. Strategien skulle øke elevenes leseferdigheter og leselyst, forankre lesing som grunnleggende ferdighet i alle fag («alle lærere er leselærere»), etablere mer helhetlig arbeid med lesing og styrke lærernes kompetanse i leseopplæring, litteraturformidling og bruk av skolebibliotek.

Hovedtiltak var prosjektmidler til skoler og kommuner til lokale prosjekter, hvor samarbeid på tvers lokalt mellom skoler, bibliotek og kultursektor var sentralt. I tillegg hadde strategien en tiltaksplan som inkluderte samarbeid med kultursektoren og frivillige organisasjoner. Senter for leseforskning i Stavanger ble et nasjonalt senter og fikk en sentral rolle i strategien, blant annet med å bidra til kompetanseutvikling i lokale prosjekter og i regionale konferanser.

SINTEFs evaluering¹ viste at effekten i læring var vanskelig å måle på så kort sikt, men det var sterk mobilisering lokalt, mye entusiasme og økt oppmerksomhet om lesing. Det var viktig med en visjon for arbeidet lokalt. Tiltakene bidro til mer helhetlig og planmessig arbeid i skoler og hos skoleeiere og lesing ble i større grad forstått som hele skolens ansvar. I tillegg førte satsingen til at flere aktører, også utenfor skolen, ble sterkere knyttet til skolens arbeid med lesestimulering og litteraturformidling.

Evalueringen peker på tre suksesskriterier for arbeidet med lesing: systematikk, kompetanse og sammenheng. Planarbeid og forankring hos lærerkollegiet, skoleleder og skoleeier er sentralt. Nettverksbygging og kompetanseoverføring fra lokale og nasjonale kompetansemiljøer og erfaringsdeling mellom skoler er også viktig. Skolebibliotek og kompetanse i bruk av bibliotek er en annen sentral brikke i skolens arbeid med utvikling av lesekompetanse, leseglede og læring.

Samtidig var det en fare for at arbeidet er for avhengig av ildsjeler. Små skoler engasjerte seg gjennomgående mindre i arbeidet, og satsingen var ukjent for en del skoleledere, til tross for mange informasjonstiltak. Forskerne så at de som i utgangspunktet hadde en kultur for utvikling, engasjerte seg mest, «Matteus-effekten».

Program for skolebibliotekutvikling 2009-2013

Program for skolebibliotekutvikling 2009 – 2013 var et fireårig nasjonalt program for å styrke skolebibliotek som pedagogisk ressurs i grunnskolen. Universitetet i Agder utformet og gjennomførte programmet. Målene var å integrere skolebibliotek i opplæringen, styrke leselyst og leseferdighet og å heve kompetanse i skolebibliotek. Hovedtiltakene var et utviklingsprogram for skoler, lokale skolebibliotekprosjekter og kompetanseheving og å skape nettverk. Programmet hadde tiltak for styrkede leseferdigheter (prosjektmidler), kompetanseutvikling (utvikle studietilbudene innen skolebibliotekkunnskap) og opplæring i informasjonskompetanse.

NIFU evaluerte programmet². De fant positive effekter lokalt på prosjekt- og ressurskolene, særlig der arbeidet var målrettet. Skolebiblioteket ble styrket som arena for lesing og læring, og de skolene som satte seg klare resultatmål og bygget opp arbeidet rundt en enhetlig og tydelig idé, er de som i størst grad oppnådde varige effekter av å delta i programmet, spesielt når det gjelder skolebiblioteket som arena for å fremme leselyst og styrke elevenes leseferdighet. Programmet var begrenset til et visst antall skoler, så måloppnåelsen på nasjonalt nivå var lav. Man kunne ikke se noen tegn til økning i systematisk bruk av skolebibliotek i sektoren, og målet om at halvparten av skolebibliotekarene skulle ha utdanning innen bibliotekfag ble ikke nådd.

Leselyststrategi 2013

Leselyststrategi 2013 var Kulturdepartementets nasjonale strategi for å øke leselyst blant barn og unge. Strategien var en del av «Leseløftet 2010–2014».

---

¹ Buland, Dahl, Finbak, Havn: *Det er nå det begynner! : sluttrapport fra evalueringen av tiltaksplanen «Gi rom for lesing!»*, SINTEF 2008 [grfl_sluttrapport.pdf](#)

² Calsten og Sjaastad: *Evalueringsprogram for skolebibliotekutvikling 2009 – 2013*, NIFU 2014

Hovedtiltakene var å styrke litteraturformidlingen i bibliotek og frivillige organisasjoner gjennom prosjektmidler, sikre tilgang til litteratur, synliggjøre og samordne lesetiltak. Strategien er ikke evaluert, og det er lite dokumentasjon av effekter. I leselyststrategien ble lesing som kultur- og demokratiprojekt og en bred samfunnsoppgave vektlagt. Det er svak kobling til praksisendringer i skolen.

Ungdomstrinn i utvikling 2012 - 2017

Ungdomstrinn i utvikling (UiU) var en nasjonal satsing med mål om at elever på ungdomstrinnet får økt motivasjon og læringsutbytte, økt lærelyst generelt og økt nivå i regning, lesing og skriving spesielt. Utdanningsdirektoratet koordinerte satsingen. Lærere skulle gjøre undervisningen mer praktisk og variert. Skoleledere skulle prioritere pedagogisk ledelse og bidra til å utvikle skolen som en lærende organisasjon. Regionale / lokale nettverk skulle legge til rette for kompetansedeling, og UH-sektoren skulle bidra til skolebasert kompetanseutvikling. Nasjonale sentre utarbeidet støtte- og veiledningsmateriell, blant annet et rammeverk for skolebasert kompetanseutvikling på ungdomstrinnet. De fire satsingsområdene var klasseledelse, regning, lesing og skriving. Kommunene fikk tilskudd til å jobbe med dette ut ifra lokale behov, blant annet til ressurspersoner.

Flere forskningsmiljøer var involvert i å hente inn kunnskapsgrunnlag og å evaluere. NIFU evaluerte satsingen underveis. Evalueringen viste at deltakerne var fornøyde med de nettbaserte pedagogiske ressursene, og at de i stor grad bidro til å utvikle kompetansen. Over halvparten av lærerne deltok i skolebasert kompetanseutvikling og mente at dette bidro til å utvikle skolens kompetanse og utvikling av egen praksis.

Lærende nettverk ble oppfattet som mer vellykket på skoleeier og skoleledernivå, enn på lærernivå. Det var vanskelig å påvise måloppnåelse på elevnivå. Utdanningsdirektoratet vurderte i forbindelse med sluttrapporten, at nasjonale myndigheter har samlet seg mer om felles begreper for skoleutvikling og en mer felles forståelse av hva som krevet for å få til utvikling helt inn i klasserommet³.

Høgskulen på Vestlandet (HVL) fant to gjennomgående læringspunkter i materialet:

- Suksessfaktorene på skolenivå handler om reell forankring i ledelsen og i personalet, organisering og tilrettelegging, felles målforståelse og begrepsapparat, gjensidige forventninger og forpliktelser, tydelig ansvars- og rollefordeling, personlige relasjoner og faglig kompetanse.
- Oppstartsfasen kan betraktes som fundamentet og kraftsenteret i et utviklingsarbeid. Arbeidet med forankring bør omfatte alle parter i utviklingsarbeidet.

---

³ [Ungdomstrinn i utvikling \(UiU\) 2012-2017 – sluttrapport | udir.no](https://www.udir.no/utvikling/ungdomstrinn-i-utvikling-2012-2017-sluttrapport)

Språkløyper – 2016-2020

Språkløyper var en nasjonal strategi for språk, lesing og skriving i barnehage og skole. Nasjonalt lesesenter hadde hovedansvar for gjennomføring av strategien, i samarbeid med Skrivesenteret og Utdanningsdirektoratet. Den overordnede målsettingen for strategien var en helhetlig og systematisk styrking av språk-, lese- og skriveferdighetene hos alle barn og elever. Dette var den første strategien som omhandlet språk, lesing og skriving og som så hele løpet fra barnehagen og til og med videregående opplæring i sammenheng.

Hovedtiltakene var kompetanseutvikling hos personalet i barnehager og skoler gjennom regionale oppstartsamlinger og gratis nettbaserte kompetanseutviklingspakker (språkløyper.no) for skolebasert kompetanseutvikling. Videre var det en kunne kommunene søke om å bli språkkommuner med støtte til lokalt utviklingsarbeid og midler til ressurspersoner for språk, lesing og skriving i kommunen. Språkkommunene måtte gjøre en analyse av eget utviklingsbehov i forkant og utarbeide en strategi for arbeid med språk, lesing og skriving i kommunen.

Evalueringen fra NIFU fant at tiltakene så ut til å virke i tråd med intensjonen, spesielt med hensyn til høyere prioritering av arbeid med språk, lesing og skriving, bedre koordinering av arbeidet og økt bevissthet om kompetanse blant ansatte i utdanningssektoren. Arbeidet med kompetanseutviklingspakkene endret måten man jobber med språk, lesing og skriving i barnehage og skole, og ressurspersonene har spilt en sentral rolle i språkkommunene. En utfordring var at Språkløyper konkurrerte med andre (nasjonale) satsinger som pågikk samtidig. Kommuner med god kapasitet i utviklingsarbeid lyktes bedre med å forankre og bruke tiltakene i strategien. Det var også en utfordring at for mange ansatte i barnehager og skoler, virket tiltaket språkkommuner toppstyrt fra kommunenivå og hadde ikke tilstrekkelig forankring i skolen eller barnehagen.

NIFU peker på noen suksessfaktorer for god implementering, blant annet tydelige planer for forankring, evnen i kommunen til å skape synergier fra eksisterende satsinger og forankre disse i lokale behov, og å sette av tid til å jobbe godt med kompetanseutvikling. Det var også viktig med sentralt plasserte og godt skolerte ressurspersoner med høy legitimitet og synlighet, som evner å gjøre satsingen relevant lokalt.

Mindre evalueringer av skolebiblioteksatsinger

Utdanningsdirektoratet har siden 2018 hatt en tilskuddsordning for skolebibliotek. Tilskuddsordningen skal bidra til å styrke skolebibliotekenes arbeid med leselyst i grunnskolen og å skape en inkluderende arena for leseglede for alle elever og i alle fag. Kommuner kan søke om tilskudd til personalressurser, kompetanseutvikling og fra 2026 også til bøker. Tilskuddet skal være med på å øke kompetanse i pedagogisk bruk av skolebiblioteket, slik at biblioteket kan brukes aktivt i opplæringen og være en integrert og varig del av skolens pedagogiske virksomhet, samt bidra til en oppdatert boksamling.

En evaluering av tilskuddsordningen fra 2021 fra Oxford Research⁴ viser at skolebibliotekene som har fått støtte gjennom ordningen har lengre åpningstider, bedre bemanning, elevene leser mer og flere tar i bruk skolebiblioteket.

Kulturrådet har en skolebibliotekordning, hvor de har tilbudt kulturfondbøker til skolebibliotek som er med i ordningen. Formålet med ordningen er å gi barn og unge tilgang til et variert og aktuelt utvalg av nye norske bøker gjennom skolebiblioteket. En intern evaluering av forsøksordningen fra 2020-22 viser at tallet på lesende elever og mengden bøker de leser har økt markant på skolene som har deltatt i ordningen⁵.

Lokale ordninger for kompetanseutvikling

Etter Språkløyper, ble midler til kompetanseutvikling kanalisert inn i tilskuddsordningene for regional og desentralisert kompetanseutvikling. Hensikten var at kommunene selv skulle analysere sitt kompetanseutviklingsbehov, og innrette innsatsen etter de lokale behovene. De statlige tilskuddsordningene for kollektiv kompetanseutvikling i barnehager og skoler ble fra 1. januar 2026 erstattet av nye samlede ordninger for [kollektiv kompetanseutvikling i regi av Utdanningsdirektoratet](#). De nye ordningene skal ta utgangspunkt i hva som er lokale behov for kompetanseheving.

Sammen om lesing – Leselyststrategi 2024 – 2030, Tid for lesing

Strategien ble lagt fram av kultur- og likestillingsminister Jaffery og kunnskapsminister Nordtun i 2024. Strategien følges av tiltak i kultursektoren og i utdanningssektoren, og tiltakene ses i sammenheng. Større tiltak er *Tid for lesing*, en nasjonal satsing hvor Nasjonalt lesesenter gir støtte til lærere og skoler for å utvikle elevenes leseferdighet, lesemotivasjon og leseglede med ulike typer ressurser, styrket satsing på skolebibliotek, tilskudd til trykte lærebøker og mulighet til å kjøpe digitale versjoner for elever med dysleksi/lesevansker.

Hva kan vi lære av erfaringene fra de tidligere satsingene?

Det første tiåret på 2000-tallet, var det omfattende mobilisering for leselyst og leseferdigheter, planverk, strukturer og arenaer og tilgang til litteratur gjennom Gi rom for lesing, Program for skolebibliotek og Leseløftet 2010-2014. Deretter ble det mer tydelig satsing på kompetanseutvikling gjennom Ungdomstrinn i utvikling og Språkløyper.

Vi ser at det virker positivt på oppmerksomhet og praksis, når man setter i gang satsinger: Alle satsingene viser at de har ført til økt fokus på lesing, mer aktivitet og mer systematisk arbeid. Vi vet mindre om direkte effekt på leseferdigheter i det lengre løp. En gjennomgående utfordring er fragmentering og prosjektlogikk. Tiltakene gir lokale effekter, men spørsmålet er om de varer over tid.

Avgjørende faktorer for at det skal ha mer varig virkning, ser ut til å være lokal forankring og ledelse, tydelige planer for arbeidet i kommunen og ned til skolenivå, tydelige mål, god forankring, avsatt tid og ressurser, systematisk kompetanseutvikling, aktiv skoleledelse, og å integrere tiltakene i drift.

---

⁴ Hauge m.fl *Evaluering av tilskudd til skolebibliotek*, Oxford Research, 2021

⁵ [Auka leselyst og høgare utlån i skulebibliotek som deltek i Kulturrådets forsøksordning - Bibliotekutvikling](#)